

У ГЛИБ ВІКІВ

Петро Пиріг

ПРО ГРОШОВИЙ ОБІГ НА ЛІВОБЕРЕЖНІЙ УКРАЇНІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVII СТОЛІТТЯ

Свого часу відомий український історик М.С.Слабченко¹, порушуючи проблему товарно-грошових відносин на Лівобережній Україні, стверджував, що починаючи з 1649 р. до часів Скоропадського тут карбувалась «власна українська монета».

Основним доказом цього вченому прислужилось повідомлення російського посла Григорія Кунакова в Москву про те, що 1649 р. «в Чигирине учинил Богдан Хмельницький мынзу² и денги делают; а на тех новых денгах на одной стороне мечъ, а на другой стороне ево Богданово имя»³.

Зазначений аргумент поклав початок тривалій дискусії в наукових колах, яка продовжується й до сьогодні. Відомо, що донесення Кунакова - не єдина згадка про українські гроші доби Хмельниччини. Факт їх існування засвідчував подольський воєвода Станіслав Потоцький у листі до польського короля Яна Казимира від 29 жовтня 1652 р.: «Хмельницький вмішується в справи вашої королівської милості: карбує гроші». Аналогічне повідомлення містила французька газета «Gazette de France» від 21 грудня 1652 р.: «Козацький гетьман розпочав карбувати на Україні монету на свій кшталт, чим викликав протест польського короля»⁴. Однак В. А. Шугаєвський, М.Н.Петровський, А.Єршов у своїх студіях заперечили думку М.С. Слабченка⁵, який і надалі настирливо продовжував відстоювати свою точку зору: «Факта, що й дотепер не знайдено Богданових грошей, зовсім недостатньо, щоб заперечувати існування їх. Це в такій же мірі неможливо, як, наприклад, відкидувати факт існування особливих грошей в 1921-22 рр. в передмістях Одеси, хоч вони таки були, або відкидати факт існування «трихвостих кошок», якими поміщики били кріпаків і які геть зeszли після 1861 р., так що їх нема ні в одному музеї нашої Спільки Республік»⁶.

З ними погоджується й М.Ф.Котляр. У процесі дослідження проблеми він прийшов до висновку, що «всі монети, якими користувались у XVII ст. на території українських земель, були іноземного карбування»⁷. Насамперед, це були польські злоті, яких гетьманська казна, за підрахунками Л. Гвоздик-Прицак, отримувала щорічно 7495000⁸. Крім них, в Україні «ходили» російські єфимки, турецькі ліри, флорини Саксонії й Фландрії, талери Німеччини, а також монети пруської й прибалтійської чеканок⁹.

Не є винятком у цьому плані й Чернігово-Сіверщина. У її грошовому обігу в зазначений період були розповсюджені польсько-литовські й західноєвропейські монети: пруські, шведські, німецькі, бельгійські, іспанські, австрійські, датські, брауншвейзькі, франкфуртські, ризькі, литовські, утрехтські, брабантські, лівонські, ельбінгенські, нідерландські, голландські. Зустрічались також монети східного походження, зокрема турецькі. Переконавшись у цьому дають змогу дані нумізматики, передусім скарби монет і окремі знахідки, ареал розміщення яких охоплює практично весь регіон¹⁰.

Протягом 1669 - початку другого десятиріччя XVIII ст. польсько-литовські й західноєвропейські монети на Чернігівщині були остаточно витіснені російськими¹¹.

І зовсім невідомо, яку «тверду монету» обмінював на чехи в Новгороді-Сіверському Родіон Москаль у 1693 р. і якими грошима торгували в XVII ст. у місті Стародубі¹².

Джерела та література, примітки:

1 Пиріг П. В. Проблеми торгівлі Чернігівщини другої половини XVII століття в науковій спадщині М. Є. Слабченка // Академік Михайло Єлисейович Слабченко. Наукова спадщина і життєвий шлях. Збірник статей. - Одеса, 1995. - С. 69-75.

Пиріг П. В. М. Є. Слабченко про торгівлю Чернігівщини в другій половині XVII ст. // Збірник матеріалів науково - практичної конференції «Берестецька битва в історії України». - Рівне - Пляшева, 1996. - 132 - 134.

Пиріг П. Одеський історик М. Є. Слабченко про землеволодіння на Чернігівщині у другій половині XVII століття // Сіверянський літопис. - 2004. - № 4. - С. 30.

2 Минза - монетний двір.

3 Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археографическою Комиссиею. - СПб: В типографии П. А. Кулиша, 1861. - Т. III. - С. 408.

4 Див.: Монеты Богдана Хмельницкого: правда или вымысел // Вести. Версии. События. Тайны истории. - 2005. - № 9 (138). - С. 8.

5 Шугаевский В. А. Монета и денежный счет в Левобережной Украине в XVII веке. Краткий очерк. - Чернигов: Сіверянська думка, 1918. - 54 с.

Шугаевський В. До питання про грошовий обіг на Україні в XVII віці /Чи була на Україні в XVII віці власна монета?/ // Науковий збірник за рік 1924. Записки Українського наукового товариства в Києві (тепер історичної секції Всеукраїнської академії наук) під ред. голови секції акад. Михайла Грушевського. - Державне видавництво України, 1925. - Т. XIX. - С. 55-61.

Шугаевський В. Чи була на Україні в XVII ст. власна монета. Стаття друга // Записки Українського наукового товариства в Києві (тепер історичної секції Всеукраїнської академії наук). Науковий збірник за рік 1926. - Державне видавництво України, 1926. - Т. XXI. - С. 112-119.

Петровський М. Чи існувала на Україні власна монета за часів Богдана Хмельницького // ЗІС ВУАН. - К., 1926. - Т. XXI. - С. 120-123.

Ершов А. До історії грошової лічби і монети на Лівобережній Україні в XVII в. // Науковий збірник за рік 1924. - Т. XIX. - С. 62-65.

6 Слабченко М. Чи була в Гетьманщині своя монета // Науковий збірник за рік 1925. - Державне видавництво України, 1926. - С. 65.

7 Котляр М. Ф. Нариси історії обігу й лічби монет на Україні XIV - XVIII ст.- К.: Наукова думка. 1981. - С. 109.

8 Монеты Богдана Хмельницкого: правда или вымысел // Вести. Версии. События. Тайны истории. - 2005. - № 9 (138). - С. 8.

9 Там же.

10 Див.: Описание Исторического Музея Черниговской Губернской Ученой Архивной Комиссии. Часть вторая. Отдел нумизматический // Труды Черниговской Губернской Архивной Комиссии. - Чернигов, 1905. - Выпуск шестой. - Отдел второй. Под ред. правителя дел П. М. Добровольского. - С. 123-131.

Шугаевский В. А. Краткий обзор монетных находок Черниговской губернии.- Чернигов, 1915; Черниговское слово. - 1915. - 9 января.

Рябцевич В.Н. Монетные клады XVII и первой четверти XVIII в. на территории Чернигово-Северской земли и Восточной Белоруссии // Нумизматика и сфрагистика. - Киев: Изд-во АН УССР, 1963. - Вып. 1. - С. 173, 174.

Спасский И. Г. Денежное хозяйство Русского государства в середине XVII в. и реформы 1654-1663 г. // Археографический ежегодник за 1959 г. - М., 1960. - С. 135.

11 Рябцевич В. Н. Указ. соч. - С. 153.

У Росії в зазначений період, на відміну від Речі Посполитої (з 1569 до 1578 рр. не чеканила грошей), іноземні монети не користувались таким же правом, як місцеві /Рябцевич В.Н. О чем рассказывают монеты. - Минск: Изд-во «Народная Асвета», 1968. - С. 46. Он же. Монетные клады... - С. 157./

12 Див.: Слабченко М. Е. Организация хозяйства Украины от Хмельницыны до мировой войны. - Ч. 1. - Т. III. - С. 109.

Шугаевський В. До питання про грошовий обіг на Україні в XVII віці... - С. 56.

